

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ Δ.Ε. ΚΡΗΤΗΣ «ΜΑΡΙΑ ΑΜΑΡΙΩΤΟΥ»**

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΓΕΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ
ΜΑΘΗΜΑ: ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΖΕΡΒΟΥ
ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ: ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ**

Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟ 2008-09

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

**Τίτλος βιβλίου: ΣΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΒΑΛΤΟΥ
Συγγραφέας: Π.Σ. ΔΕΛΤΑ
Εκδόσεις: ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ
Έτος κυκλοφορίας: 1992
Εξώφυλλο: ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΡΑΝΟΣ
Πρόλογος, γλωσσάρι: ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
Αριθμός σελίδων: 668**

Ο Νικηφόρος και οι άνδρες του πίσω από τον τοίχο λάσπης, που περιέβαλλε τις καλύβες της λίμνης.

Ρέθυμνο 2009

Πηνελόπη Δέλτα

Η Πηνελόπη Δέλτα, τρίτο παιδί (από τα τέσσερα) του μεγαλοβαμβακέμπορου Εμμανουήλ Μπενάκη και της Βιργινίας Χωρέμη, γεννήθηκε το 1874 στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Εκεί έζησε τα παιδικά της χρόνια σ' ένα πλούσιο, μεγαλοαστικό αλλά και πολύ αυστηρό οικογενειακό περιβάλλον (μια εμπειρία που αντανακλάται στα περισσότερα κείμενά της). Το 1882 η οικογένεια Μπενάκη εγκαταλείπει την Αίγυπτο, υπό την πίεση απειλών για τη ζωή της και για εθνικοποίηση της τεράστιας περιουσίας της, και εγκαθίσταται στην Ελλάδα, όπου η Πηνελόπη το 1895, σε ηλικία 21 ετών, παντρεύεται τον καλλιεργημένο, φιλοδημοτικιστή, Φαναριώτη επιχειρηματία Στέφανο Δέλτα. Με τον Δέλτα, τον οποίο η Πηνελόπη εκτιμούσε και σεβόταν («ήταν τίμιος, εργατικός και πολύ μορφωμένος»), απέκτησε τρεις κόρες, τη Σοφία, τη Βιργινία (γιαγιά του Παύλου Α. Ζάννα) και την Αλεξάνδρα. Μετά την εθνική καταστροφή του 1897 και την επιστροφή του Στέφανου Δέλτα από τον πόλεμο, η οικογένεια επανεγκαθίσταται στην Αλεξάνδρεια, όπου τα πράγματα έχουν ηρεμήσει, και εκεί, το Φεβρουάριο του 1905, η Πηνελόπη Δέλτα θα γνωρίσει το μεγάλο έρωτα της ζωής της, στο πρόσωπο του Ίωνα Δραγούμη. Ο τελευταίος την εισήγαγε στον κύκλο των πρώτων δημοτικιστών. Στη συνέχεια θα ασχοληθεί ενεργά με το γλωσσικό ζήτημα στο πλευρό των δημοτικιστών και θα γνωριστεί με όλους τους πρωτεργάτες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης των αρχών του αιώνα. Το 1916 η οικογένεια Δέλτα εγκαθίσταται οριστικά στην Αθήνα (Κηφισιά). Η Πηνελόπη θα βρεθεί παγιδευμένη στη δίνη μιας θανάσιμης πολιτικής διαμάχης, εκείνης των οπαδών του Βενιζέλου με τους οπαδούς του Λαϊκού Κόμματος, και θα ζήσει τη φρίκη της καταδίωξης της οικογένειάς της και της διαπόμπευσης του Εμμανουήλ Μπενάκη από τους δεύτερους (1916), κυρίως όμως την τραγική εμπειρία της δολοφονίας του Ίωνα Δραγούμη (1920) από ένα εκτελεστικό απόσπασμα φανατικών Βενιζελικών υπό τις διαταγές του ίδιου του πατέρα της... Το 1925 εκδηλώνονται τα πρώτα συμπτώματα της ασθένειας (βαθμιαία παράλυση που έγινε ολική στο τέλος της ζωής της) που θα την καθηλώσει στην καρέκλα, θα της στερήσει και την τελευταία επιθυμία για ζωή και, τελικά, θα την οδηγήσει στον τραγικό εθελούσιο θάνατό της: στις 27 Απριλίου 1941, ημέρα που τα γερμανικά στρατεύματα εισέρχονται στην Αθήνα, η Πηνελόπη Δέλτα πίνει το δηλητήριο που κουβαλούσε πάντα μαζί της και ξεψυχάει πέντε μέρες αργότερα... Η Πηνελόπη Δέλτα έγραψε κατ' εξοχήν λογοτεχνία για παιδιά (διηγήματα, ιστορικά αφηγήματα, παραμύθια), καθώς και μελετήματα που αφορούσαν κυρίως σε παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά ζητήματα. Γενικά όμως τα βιβλία της ξεπερνούν τα όρια της κοινής παιδικής λογοτεχνίας και μπορούν να θεωρηθούν άρτια ιστορικά μυθιστορήματα. Κυριότερα έργα της: Για την Πατρίδα (1909), Παραμύθι Χωρίς Ονομα (1910), Τον Καιρό του Βουλγαροκτόνου (1911), Η Ζωή του Χριστού (1925), Τρελαντώνης (1932), Μάγκας (1935), Τα Μυστικά του Βάλτου (1937).

Πηγή: Εκδόσεις Λιβάνη

Αντιπροσωπευτικά έργα

- **Για την Πατρίδα**, *Υψιλον*, Έκδοση α', Αθήνα, 1991, 144 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1909.)
- **Η ζωή του Χριστού**, *Υψιλον*, Έκδοση α', Αθήνα, 1991, 384 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1927.)
- **Μάγκας**, *Εστία*, Αθήνα, 1990, 310 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1935.)
- **Στα μυστικά του βάλτου**, *Εστία*, Έκδοση λβ', Αθήνα, 1987, 566 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1937.)
- **Παραμύθι χωρίς όνομα**, *Εστία*, Έκδοση κγ', Αθήνα, 1987, 214 σ..(Α' έκδοση: , 1910.)
- **Παραμύθια και άλλα**, *Υψιλον*, Έκδοση α', Αθήνα, 1991, 96 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1915.)
- **Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου**, *Υψιλον*, Έκδοση α', Αθήνα, 1991, 382 σ..(Α' έκδοση: , 1911.)
- **Τρελαντώνης**, *Εστία*, Έκδοση κβ', Αθήνα, 1985, 254 σ..(Α' έκδοση: *Εστία*, Αθήνα, 1932.)

Θεματολογικά στοιχεία

Λογοτεχνικό είδος: Μυθιστόρημα

Κατηγορία είδους: Ιστορικό

Θέματα: Πατρίδα, Ειρήνη, Θάνατος

Σύντομη περίληψη του μυθιστορήματος

Η πλοκή του έργου εξελίσσεται στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία στις αρχές του 20ού αι. και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα. Οι συγκρούσεις Ελλήνων και Βουλγάρων ήταν σκληρότατες. Η συγγραφέας αναφέρεται στη ζωή και στη δράση δύο σημαντικών ηρώων του Αγώνα, του **Τέλου Αγρα** και του **καπετάν Νικηφόρου**. Αυτοί ήταν αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, οι οποίοι ήρθαν εθελοντές στη Μακεδονία για να ενισχύσουν τα ελληνικά αντάρτικα σώματα που πολεμούσαν εκεί. Η **γενναιότητα**, η **αυτοθυσία** και η **αντοχή** τους αποτελούν για όλους παράδειγμα **ηρωισμού** και **πατριωτισμού**. Στις δύσκολες μάχες, που γίνονται σε μέρη βάλτωδη, γεμάτα από τις παγίδες του εχθρού, έχουν βοηθούς και συναγωνιστές όχι μόνο τους Έλληνες αντάρτες αλλά και τους κατοίκους των ελληνικών χωριών, τις δασκάλες και τους ιερείς. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι η δράση και η προσφορά στον Αγώνα δύο παιδιών, του **Αποστόλη** και του **Γιωβάν**, τα οποία ενεργούν και συμμετέχουν με αξιοθαύμαστη για την ηλικία τους **ωριμότητα**.

Από τη «σκοπιά» ενός ενήλικου συν-αναγνώστη...

Πάντα με ερέθιζε η ιδέα να ξαναδιαβάσω το κατεξοχήν **κλασικό ιστορικό μυθιστόρημα** «Στα μυστικά του βάλτου» της Π.Σ. Δέλτα. Ωστόσο, δε μου δόθηκε ποτέ η ευκαιρία πριν έρθω να φοιτήσω εδώ στο Διδασκαλείο του Πανεπιστημίου Κρήτης. Έτσι λοιπόν δρώμαι της ευκαιρίας αυτής για να σας παρουσιάσω την **αγαπημένη συγγραφέα** των παιδικών μου χρόνων. Και γιατί αγαπημένη; Μα γιατί όταν ήμουν κι εγώ μαθητής μου την πρότειναν οι δάσκαλοί μου κι έτσι βρέθηκα κι εγώ να έχω στη βιβλιοθήκη μου το βιβλίο «Στα μυστικά του βάλτου».

Όταν το κοίταζα με έπιανε **άγχος και δέος**, γιατί είχα να κάνω με ένα βιβλίο 668 σελίδων κι εγώ βαριόμουν να διαβάσω έστω κι ένα μικρό παραμύθι. Όμως μια μέρα από απλή περιέργεια το άνοιξα και τότε ένα υπέροχο ταξίδι ξεκίνησε!

Αυτό το υπέροχο ταξίδι θέλω να μοιραστώ μαζί σας ως ενήλικος πλέον.

Το έργο αυτό θεωρείται **κλασικό** γιατί διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως **διαχρονικότητα** και τεράστια **διάδοση**.

Θεωρείται επίσης **ιστορικό** γιατί η υπόθεση του έργου εντάσσεται στο **ιστορικό πλαίσιο** της εποχής του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908) και ιδίως τη φάση που αφορά άμεσα τη λίμνη των Γιαννιτσών, το Βάλτο. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι και **επίκαιρο**, αφού το μακεδονικό ζήτημα απασχολεί όλους μας και ιδιαίτερα μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Τέλος ανήκει στα **μυθιστορήματα** γιατί είναι εκτενές, με σύνθετη πλοκή και πολλούς ήρωες.

Η συγγραφή του διήρκεσε αρκετά χρόνια, επειδή η Π.Σ. Δέλτα, για να μπορέσει να φέρει σε πέρας το έργο που έθεσε η ίδια στον εαυτό της, έπρεπε πρώτα να συλλέξει και να επεξεργαστεί ένα μεγάλο σε όγκο και ποσότητα υλικό.

Στους **ήρωες** του έργου εντάσσονται εκτός από τα **ιστορικά πρόσωπα** και δυο παιδιά, ο **Γιωβάν** και ο **Αποστόλης**, εν μέρει πρωταγωνιστές του βιβλίου.

Το έργο συνδέεται **έμμεσα** με το «Μάγκα»(1935), πολλά από τα πρόσωπα του οποίου (Περικλής, Μήτσος, Βασίλης, γιαγιά και ο ίδιος ο Μάγκας) εμφανίζονται και σ' αυτό.

Χώρος όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα, ο **Βάλτος**, που τον δημιουργούσαν κυρίως τα νερά των ποταμών Λουδία, της Αραπίτσας, αλλά και άλλων που πλημμύριζαν την περιοχή κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Χρονικά εξελίσσεται από τις αρχές του 1905 ως το θάνατο των Άγρα¹ και Μίγγα² (7-6-1907) και πέρα απ' αυτόν, φθάνοντας ως την τιμωρία των κομιτατζήδων και την απόδοση δικαιοσύνης που σηματοδοτούν και την **κάθαρση** του αναγνώστη. Ωστόσο, η συγγραφέας αφήνει **έντεχνα** να διαφανεί με την επιστροφή του Βασίλη πίσω στο Βάλτο, πώς ο Αγώνας για την απελευθέρωση της Μακεδονίας δεν τελείωσε. Έτσι ο Αγώνας για την απελευθέρωση της Μακεδονίας δεν ολοκληρώνεται ως το τέλος του βιβλίου και δεν ταυτίζεται με το **φυσικό τέλος** του μυθιστορήματος.

¹ Υπάρχει αφιέρωση της Π.Σ. Δέλτα στην σελ.17 με την εξής αφιέρωση: «Στη μνήμη του ιδανικού ήρωα Τέλου Αγαπηνού, καπετάν Άγρα»

² Πιστός οδηγός του Άγρα που τον ακολούθησε μέχρι το τέλος.

Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε 33 κεφάλαια που χαρακτηρίζονται από **σχετική αυτοτέλεια** κι έτσι δεν κουράζει τον αναγνώστη. Αντίθετα, η **πλοκή** της υπόθεσης εκτυλίσσεται γρήγορα και είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα.

Η **γλώσσα** που χρησιμοποιεί η Π.Σ. Δέλτα είναι η δημοτική, διανθισμένη με λέξεις και φράσεις παρμένες από την **ιδιόλεκτο** των κατοίκων της Μακεδονίας.

Η **τριτοπρόσωπη τεθλασμένη αφήγηση** είναι το μεγάλο «όπλο» της. Τη χειρίζεται υποδειγματικά, χρησιμοποιώντας ποικιλία **αφηγηματικών τεχνικών**: πλούσιο διάλογο, ζωντανές περιγραφές, επιστολές, σχόλια, ενθυμήσεις που αφορούν κυρίως τον ατυχή πόλεμο του '97³, ακόμη και αναφορές στον αγώνα του '21 συνδέοντας με άνεση το παρόν με το παρελθόν.

Ο αναγνώστης οδηγείται με μαεστρία στην **κορύφωση** της υπόθεσης, περνώντας απ' τα στάδια της **συγκίνησης** και της **οργής** για το χαμό των ηρώων όπως του Γρέγου που αυτοκτονεί⁴ για ανώτερο σκοπό⁵, του Μάγκα, του Τέλου Άγρα, του Γιωβάν, του Περικλή, ως την τιμωρία των ενόχων και την απόδοση της δικαιοσύνης που επιφέρει την **κάθαρση**.

Η συγγραφέας πιστεύω πως κινείται μέσα στα «**όρια**» της **αγάπης για την πατρίδα** και της **πατριδολατρίας** που δεν έχει θέση στη σημερινή ανοιχτή πολυπολιτισμική κοινωνία. Οι Έλληνες παρουσιάζονται γενναίοι, ατρόμητοι, παραδείγματα ηρωισμού και πατριωτισμού που κρατούν όμως αμυντική στάση, ενώ από την άλλη πλευρά οι αντίπαλοι (Βούλγαροι-Τούρκοι) παρουσιάζονται επιθετικοί, σκληροί, ανάλγητοι, ανήθικοι, και γεμάτοι μίσος. Ωστόσο, τα **μηνύματα ειρήνης** είναι διάχυτα διαμέσου του φορέα τους που δεν είναι άλλος από τον Τέλο Άγρα. Στο μυθιστόρημα παρουσιάζεται ως ο ιδανικός ήρωας, ο εγγυητής της ειρήνης, ο οραματιστής, αλλά και ο ονειροπόλος που χάνει τη ζωή του άδοξα κι έτσι η πατρίδα στερείται ενός αυθεντικού αγωνιστή.

Πρέπει επίσης να σημειώσω την περιγραφή «**άγριων**» σκηνών **βίας** που δεν συνάδουν ως προς την **παιδαγωγική αντιμετώπιση** των ανηλίκων αναγνωστών.

Τελικά «**Τα μυστικά του βάλτου**» είναι ένα μυθιστόρημα με μεγάλη **λογοτεχνική αξία** που αξίζει, κατά τη γνώμη μου, να το προτείνω σε **μικρούς και μεγάλους**.

Συμβουλευτικά όμως τονίζω πως **τα παιδιά** που θα θελήσουν να το διαβάσουν θα πρέπει να διαθέτουν εκείνο το **γνωστικό ιστορικό υπόβαθρο** που θα τα διευκολύνει να κατανοήσουν την υπόθεση. Κατά τη γνώμη μου το βιβλίο ενδείκνυται για παιδιά ΣΤ' τάξης και μεγαλύτερα. Έτσι το βιβλίο θα μπορέσει να λειτουργήσει και ως **παρασχολικό** και είμαι σίγουρος ότι θα το απολαύσουν περισσότερο οι μικροί αναγνώστες. Σημαντική βοήθεια θα προσφέρουν οι **κατατοπιστικοί χάρτες** και το **γλωσσάρι** που είναι ενσωματωμένα στο βιβλίο.

Οι μεγάλοι ελπίζω να νιώσουν ό,τι ένιωσα κι εγώ που κατάφερα να ταξιδέψω και πάλι πίσω στο χρόνο για να «αγγίξω», έστω και λίγο, τη γενιά των ανηλίκων που τόσο νοσταλγώ μέχρι σήμερα. Σίγουρα όμως μέσα απ' αυτό το ταξίδι έγινα καλύτερος συν-αναγνώστης!!!

³ Η γενιά της στιγματίστηκε από την ήττα του '97 που χαρακτηρίστηκε ως «εθνική ντροπή».

⁴ Είναι γνωστό ότι το ζήτημα της αυτοκτονίας απασχόλησε την Π.Σ. Δέλτα για μεγάλο μέρος της ζωής της.

⁵ Είναι βαριά τραυματισμένος και καθυστερεί τους συντρόφους του στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τους διώκτες τους.